

В. О. Тищенко,
аспірант, Національний інститут стратегічних досліджень

АНАЛІЗ ДИСЕРТАЦІЙ ТА ДЕЯКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ З ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ: АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведено аналіз дисертаційних досліджень вітчизняних вчених з проблем державного управління у сфері цивільного захисту.

The analysis of dissertation researches of domestic scientists is conducted on the problems of state administration in the field of civil defence.

*Ключові слова: цивільний захист, надзвичайна ситуація, механізми та методи управління, безпека.
Key words: operability, quality, organization of management, efficiency.*

Досвід ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій структурними підрозділами МНС України свідчить про те, що існують суттєві проблеми в організації управління під час виконання ними поставлених завдань. Це зумовлено, насамперед, тим, що обстановка в районі надзвичайних ситуацій змінюється швидше, ніж проходить цикл управління і приймаються рішення на їх ліквідацію. Тому на даний час виникла проблема удосконалення методики оцінки ефективності організації управління у надзвичайних ситуаціях.

Матеріали статті тісно пов'язані з попередніми науковими дослідженнями, а саме: у [1] розглядалися основні завдання та функції органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту в Україні, досліджено їхню систему та структуру, удосконалено понятійний апарат сфери цивільного захисту; у [2] проведено комплексний аналіз чинників, що впливають на ефективність і надійність державного управління за умов надзвичайних ситуацій, досліджено особливості функціонування механізму державного управління за умов надзвичайних ситуацій на основі імовірнісного характеру їх виникнення. За результатами дослідження [3] обґрунтовано теоретико-методологічні засади державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України, актуальні напрями та пропозиції щодо підвищення його ефективності за сучасних умов проведено оцінку ефективності управління в органах державної виконавчої влади (на прикладі районних державних адміністрацій).

Метою даної наукової статті є: на основі аналізу попередніх наукових досліджень та досвіду дій структурних підрозділів МНС дослідити оперативність і якість як показники оцінювання ефективності організації управління у надзвичайній ситуації, їх взаємозв'язок та визначити критерій оцінки ефективності організації управління.

У дисертації Жукової Л.А. розглядалися основні завдання та функції органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту в Україні, досліджено їхню систему та структуру, удосконалено понятійний апарат сфери цивільного захисту, а саме: розкрито зміст понять "безпека", "ризик", "прийнятний ризик", "надзвичайна ситуація", проведено аналіз міжнародного досвіду розвинених демократичних країн у сфері цивільного захисту, обґрунтовано можливість його застосування в Україні. У результаті дослідження, розроблено складові механізмів побудови функціонально-структурної моделі державного управління у сфері цивільного захисту в Україні, обґрунтовано доцільність створення деяких додаткових структур в системі цивільного захисту, а саме: консультативно-експертних центрів на всіх владних рівнях з включенням апарату МНС України, розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності діяльності органів державного управління [1].

У дисертації Клименко Н.Г. проведено комплексний аналіз чинників, що впливають на ефективність і надійність державного управління за умов надзвичайних ситуацій, досліджено особливості функціонування механізму державного управління за умов надзвичайних ситуацій на основі імовірнісного характеру їх виникнення, узагальнено міжнародний досвід створення та функціонування систем державного управління у даній сфері та розкрито роль діяльності міжнародних організацій у реагуванні на надзвичайні ситуації, дістав подальшого удосконалення і понятійний апарат сфери цивільного захисту, а саме — уточнено поняття надійності функціонування системи державного управління за умов надзвичайних ситуацій як ключової характеристики та передумови ефективності державного управління у даній сфері. У підсумку розроблено методичний підхід щодо оцінюван-

ня надійності функціонування системи державного управління за умов надзвичайних ситуацій та практичні рекомендації щодо її підвищення [2].

Особливістю дисертації Ситника Г.П. є те, що в ній досліджено багатофакторний взаємозв'язок безпеки держави, суспільства, людини та середовища їх розвитку, національної та міжнародної безпеки з процесами глобалізації та регіоналізації на основі поглибленого системного світоглядно-філософського, політологічного, правового, соціально-економічного і воєнно-політичного аналізу. За результатами дослідження обґрунтовано теоретико-методологічні засади державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України, актуальні напрями та пропозиції щодо підвищення його ефективності за сучасних умов, проведено оцінку ефективності управління в органах державної виконавчої влади (на прикладі районних державних адміністрацій) [3].

У дисертації Труша О.О. досліджено проблеми структурно-функціонального забезпечення територіального управління запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій, визначено місце Державної пожежної охорони України в системі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та структуру її функцій як засади організаційної структури органів управління, виявлено залежність ефективності організації роботи з попередження надзвичайних ситуацій і динаміки оперативного реагування у разі їх виникнення від розподілу функцій та побудови структур управління в Державній пожежній охороні. У підсумку в роботі розроблено наукові підходи щодо аналізу структур державного керування в системі попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій та алгоритм формалізованого опису й оцінки ефективності структури функцій, що дало змогу визначити недоліки в існуючих структурах органів і підрозділів Державної пожежної охорони та шляхи їх усунення [4].

У дисертації Шпильового І.М. на основі системного аналізу механізмів державного регулювання у сфері природно-техногенної безпеки встановлено ефективність їх застосування на загальнодержавному (національному) та регіональному рівнях й обґрунтовано напрями оптимізації. В роботі також концептуально обґрунтовано теоретико-методологічні та прикладні аспекти державного регулювання у сфері природно-техногенної безпеки як перспективного напрямку наукового дослідження, визначено шляхи удосконалення державного управління природно-техногенною безпекою територій, розроблено пропозиції щодо удосконалення державного регулювання у сфері природно-техногенної безпеки України [5].

У дисертації Ковалевської Ю.С. порушено проблеми державного управління процесами забезпечення екологічної безпеки в Україні, проведено системний аналіз місця екологічної безпеки у контексті національної безпеки України, її сутності, змісту і специфіки. В роботі визначено потенціал екологічної безпеки, специфіку розробки державної політики, запропоновано оцінку чинних механізмів державного управління забезпеченням екологічного розвитку, розроблено модель стратегії екологічної безпеки в Україні та обґрунтовано рекомендацій для використання потенціалу регіонального рівня управління [6].

Дисертація Семенченка А.І. присвячена дослідженню проблемних питань стратегічного планування у сфері державного управління національною безпекою України. В роботі розкрито теоретико-методологічні засади стратегічного планування у сфері державного управління національною безпекою. У підсумку розроблено метод обґрун-

тування стратегічних рішень, концептуальні засади формування адаптивних механізмів інформаційно-аналітичного забезпечення даного планування, методичний підхід до розробки комплексних механізмів антикризового стратегічного управління, уточнено метод формування теоретичних засад, а також запропоновано системи стратегічних документів і методичний підхід до її розробки, концепцію та комплексну модель стратегічного планування, також уточнено класифікацію загроз і понятійний апарат стратегічного планування у цій сфері [7].

У дисертації Шойка В.А. проведено комплексний аналіз соціально-психологічного забезпечення діяльності рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України у надзвичайних ситуаціях наприкінці ХХ — початку ХХІ ст., визначені характерні риси основних шляхів соціально-психологічного забезпечення професійної діяльності у підрозділах рятувальників та розкриті об'єктивні й суб'єктивні фактори, що впливали на цей процес, досліджені основні погляди стосовно СПК як умови оптимізації професійної діяльності колективу, виявлені основні тенденції розвитку системи соціально-психологічного забезпечення підрозділів МНС та надані можливі напрями використання отриманого досвіду в сучасних умовах [8].

У дисертації Підгайного А.В. на основі комплексного аналізу та узагальнення досвіду формування та розвитку системи підготовки офіцерських кадрів для МНС України наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. визначено головні фактори, що впливали на розбудову системи підготовки офіцерських кадрів для МНС України за розглянутий історичний період, розкрито характерні риси та особливості її становлення та розвитку, виявлено основні тенденції і закономірності цього процесу. У процесі дослідження розроблені практичні рекомендації щодо удосконалення системи підготовки керівних кадрів для Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи [9].

У дисертації Слуговіна В.І. проаналізовано статус армії в системі суспільних відносин, зважаючи на політичний, соціальний та системний підходи, виявлено чинники, що впливають на ступінь децентралізації державної влади в армії України, проаналізовано характеристики класичних моделей державного керування у військовій сфері, розглянуто основні характеристики системи керування та напрями реформ у даній сфері провідних демократичних держав. На цій підставі доведено необхідність адаптації деяких параметрів моделей керування арміями західних держав до системи управління Збройними Силами України та системного підходу як методологічної засади керування новою адаптивною структурою [10].

У дисертації Доманського В.А. здійснено комплексний аналіз державного управління пожежною безпекою в умовах нової суспільно-політичної ролі держави в процесі розвитку державотворення в Україні, узагальнено історичний досвід формування і розвитку державного управління у сфері пожежної безпеки зарубіжних країн і України, а також розкрито зміст принципів, функцій, методів і форм державного управління у цих країнах за умов історичної зміни змісту та характеру державного управління, визначено найбільш важливі особливості організаційного та правового забезпечення пожежної безпеки в зарубіжних країнах, які пропонуються для впровадження в діяльність органів державної пожежної охорони України, досліджено сутність цілісної моделі державного управління у сфері пожежної безпеки України і розроб-

лено пропозиції стосовно правового забезпечення діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері, удосконалено понятійний апарат сфери цивільного захисту, зокрема уточнено зміст таких понять: "безпека", "техногенна безпека", "природна безпека", "пожежна безпека", "пожежна охорона", "вимоги пожежної безпеки", "примусовий захід", "експертиза з питань пожежної безпеки", "пожежно-рятувальна служба", "оперативно-тактичні дії підрозділів пожежно-рятувальної служби", "розслідування пожежі", "пожежно-технічна експертиза", що розкривають усі аспекти функціонування структури системи державного управління у цій сфері та її складової — державної пожежної охорони, запропоновано зміни до законодавства з питань пожежної безпеки, запропоновано основні принципи подальшого реформування органів управління державною пожежною охороною у контексті вимог Концепції адміністративної реформи в Україні з урахуванням розроблених дисертантом концептуальних та науково-методичних положень та вдосконалення організаційно-правового механізму управління у сфері пожежної безпеки, який створюватиме умови для якісного здійснення змістовно визначених функцій обліку та аналізу, планування, організації і координації, контролю та стимулювання [11].

У дисертації Довганя А.І. на основі розробленої системи оцінок, критеріїв і показників безпеки життєдіяльності населення визначено її кількісні параметри і тенденції в Україні та регіонах, що дозволило визначити загальний рівень природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення регіонів, а також провести відповідне районування території, розроблено комп'ютерно-інформаційне забезпечення дослідження природно-техногенної безпеки України та окремих регіонів, що дозволяє аналізувати великий обсяг статистичної інформації і переводити її у графо-аналітичний та картографічний формати, а також може бути основою для прогнозування можливості виникнення НС природного та техногенного характеру. Крім того, в роботі удосконалено методичні підходи визначення рівня природно-техногенної безпеки, а також оцінки стану, динаміки, ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, зокрема запропоновано модель для визначення інтегрального показника природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення в регіональному вимірі, систему критеріїв і показників природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення у територіальному вимірі, які визначають регіональні особливості процесу її забезпечення. На відміну від існуючих, запропонована система ґрунтується на основі методу диференціації природно-техногенної безпеки за складовими і враховує основні аспекти соціально-економічного розвитку регіонів, визначення факторів виникнення, територіального поширення небезпечних природних і техногенних явищ та процесів на території України. Отримали подальший розвиток понятійно-категорійний апарат природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення, напрями підвищення ефективності управління безпекою життєдіяльності населення України на основі використання засобів екологічного менеджменту і стратегічного планування [12].

У дисертації Бегуна В.В. на основі аналізу існуючих методів управління техногенною безпекою розроблено нову методіку оцінки техногенного ризику виробництва на основі побудови та дослідження імітаційних структурно-логічних моделей небезпеки виробництва з урахуванням можливих помилок персоналу, розроблено метод пе-

ретворення багатофакторної системи параметрів, що характеризують безпеку виробництва, в систему числових значень розрахункових параметрів моделі, визначено параметри реального стану виробництва у комп'ютерній моделі, викладено метод інтегральної оцінки ризику виробництва з урахуванням людського чинника, сформульовано вимоги щодо надійності обладнання об'єктів підвищеної небезпеки і підготовки персоналу, регулювання ризику за умов ринкової економіки встановленням відповідних страхових тарифів та процедур ліцензування видів діяльності та персоналу [13].

У дисертації Бендюга В.І. на основі всебічної оцінки техногенної безпеки промислових підприємств запропоновано новий підхід до оцінки техногенного ризику промислових підприємств, який базується на використанні безрозмірних індексних показників, небезпечність підприємства розглянуто у аспекті наявності на ньому токсичних, пожежо- та вибухонебезпечних речовин, розроблено методологію оцінки безпечності промислових підприємств з урахуванням індексів ризику та потенційної шкоди. Як узагальнений критерій техногенної безпеки підприємства запропоновано індекс відносної небезпечності, розроблений з використанням функції бажаності Харінгтону на базі чотирьох основних індексних показників методології. В роботі зроблено висновок, що небезпеку розташування підприємства на певному промисловому майданчику відображає розроблений індекс регіональної небезпечності, залежно від значення якого здійснюється ранжирування підприємства за можливим масштабом небезпеки внаслідок виникнення надзвичайної ситуації, а саме: об'єктовим, місцевим, регіональним чи загальнодержавним масштабом. Такий підхід забезпечує обґрунтованість прийняття адміністративних рішень щодо сталого розвитку [14].

У дисертації Терент'євої А.В. досліджено актуальні проблеми управління процесом ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру формуваннями Державної служби медицини катастроф України. Проаналізовано теоретико-методологічні основи формування принципів державного управління подоланням медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру та розроблено організаційно-функціональну схему медичного забезпечення населення при подоланні наслідків НС природного і техногенного характеру. За результатами дослідження сформульовані практичні рекомендації для органів державного управління [15].

У дисертації Іщенко Г.Г. розроблено методичні підходи до аналізу та прогнозування природно-техногенної безпеки великих міст України. Автор провів комплексну оцінку стану їх природно-техногенної безпеки; проаналізував особливості діючого механізму регулювання природно-техногенної безпеки, виявив основні недоліки цього механізму та можливі напрями його вдосконалення; визначив умови, сформулював принципи вдосконалення державної політики забезпечення природно-техногенної безпеки великих міст; установив пріоритетні напрями вдосконалення механізмів регулювання природно-техногенної безпеки на коротко- та довгострокову перспективу; розробив і обґрунтував принципи, завдання, функції та інструменти запровадження системи екологічного страхування [16].

У дисертації Томка П.П. на підставі аналізу опублікованих документів та статистичних матеріалів розкрито з історичної точки зору процес організації та здійснення заходів міжнародного співробітництва України на-

прикінці ХХ — початку ХХІ ст., в тому числі з країнами СНГ, у сфері цивільного захисту. В роботі визначені основні фактори, що впливають на розвиток міжнародного співробітництва України з питань реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру, розкриті характерні риси організації розробки та реалізації механізмів взаємодії з іншими країнами при надзвичайних ситуаціях з метою надання екстреної допомоги. На основі вищезазначеного розроблено деякі практичні рекомендації щодо подолання наслідків надзвичайних ситуацій разом із країнами-партнерами на сучасному етапі [17].

У монографії Криничної І.П. "Державне управління процесами забезпечення радіаційної безпеки в Україні" на основі аналізу широкого кола джерел досліджено теоретико-прикладні аспекти державного управління процесами забезпечення радіаційної безпеки в Україні, здійснено комплексний аналіз основних проблем управління, а саме: розкрито стан наукової розробки проблеми управління у сфері радіаційно безпечної життєдіяльності населення, зроблено висновок, що система управління повинна бути спрямована на удосконалення державного управління щодо системи медико-соціального забезпечення населення, яке постраждало внаслідок Чорнобильської катастрофи. В роботі розглянуто інструменти державного управління процесами запобігання виникнення надзвичайних ситуацій радіаційного походження, визначено основні напрями удосконалення методів та засобів управління щодо подолання наслідків техногенних катастроф радіаційного походження [18].

У навчальному посібнику "Основи управління в органах і підрозділах МНС України" Альбошій О.В., Болотських М.В. та ін. розглянуто теоретичні основи управління та їх прикладні аспекти щодо органів і підрозділів МНС України, розкрито зміст управління, функції, принципи та методи управлінської діяльності, основи прийняття управлінських рішень, основи прогнозування та моделювання в діяльності органів управління МНС [19].

У навчальному посібнику "Теорія та історія державного управління" (Одінцов Г.С., Дзюндзюк В.Б., Мельтюхова Н.М. та ін.) досліджено еволюційний розвиток світової управлінської думки, історичні етапи практичного досвіду побудови управління в Україні [20].

У монографії Гур'єва С.О, Терент'євої А.В., Волянського П.Б "Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій" досліджені питання управління ліквідацією наслідків надзвичайних ситуацій, зокрема медико-санітарних, а також принципи створення систем управління ризиками виникнення надзвичайних ситуацій [21].

У збірнику наукових праць "Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України" (випуск 4 "Удосконалення державної політики у сфері запобігання...") досліджено проблеми у сфері забезпечення попередження та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру та акти ядерного тероризму, кращого досвіду країн-членів та країн-партнерів НАТО у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, вітчизняної нормативно-правової бази щодо попередження та реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру стану та тенденцій розвитку співробітництва України з НАТО та ЄС у цій сфері, зарубіжного досвіду організації реагування на терористичні акти щодо критичної інфраструктури держави [22].

У науковій праці "Управління техногенною безпекою України" (Є.П. Буравльов, В.В. Гетьман) на основі порівняльного аналізу європейського та вітчизняного законодавства у сфері техногенної безпеки досліджені тенденції розвитку техногенних загроз, сучасні принципи протидії техногенним аваріям і катастрофам, напрацьовані наукові засади, а також перспективи щодо ефективного державного управління техногенною безпекою [23].

У навчальному посібнику "Державне управління у сфері цивільного захисту" (С.П. Потеряйко, В.М. Возник, Ю.Б. Ірхін, та ін.) досліджено аспекти функціонування системи державного управління у сфері цивільного захисту на етапі запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків [24].

У Методичних рекомендаціях "Організація управління в надзвичайних ситуаціях" (за заг. редакцією В.М. Антонця) упорядковано понятійний апарат у сфері цивільного захисту, розкрито зміст системи управління у надзвичайних ситуаціях як складової державного управління та наведено повноваження складових системи управління, викладено методи роботи керівництва органів виконавчої влади при загрозі виникнення надзвичайної ситуації, складові пунктів управління, забезпечення ліквідації надзвичайних ситуацій [25].

Таким чином, аналіз попередніх наукових досліджень проблем державного управління у сфері цивільного захисту свідчить про те, що основними напрямками цих досліджень є:

- дослідження проблем функціонування системи державного управління у сфері цивільного захисту на етапі запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;
 - дослідження механізмів побудови функціонально-структурної моделі державного управління у сфері цивільного захисту;
 - оцінювання надійності функціонування системи державного управління за умов надзвичайних ситуацій;
 - обґрунтування теоретико-методологічних засад державного управління у сфері забезпечення національної безпеки України та державного регулювання у сфері природно-техногенної безпеки;
 - дослідження проблем структурно-функціонального забезпечення територіального управління запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій;
 - оцінка чинних механізмів державного управління забезпеченням екобезпечного розвитку держави;
 - дослідження історичного аспекту розвитку системи підготовки фахівців для МНС України та особливостей її становлення і розвитку;
 - дослідження моделі державного управління у сфері пожежної безпеки України і розроблення пропозиції стосовно правового забезпечення діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування у цій сфері;
 - визначення загального рівня природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення регіонів країни;
 - розроблення методики оцінки техногенного ризику промислових підприємств;
 - дослідження актуальних проблем управління процесом ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру.
- Крім того, у попередніх наукових дослідженнях не розглядалися взагалі, або розглядалися не у повному обсязі такі питання:
- особливості функціонування державного управління у сфері цивільного захисту в сучасних умовах;

- вплив масштабу та характеру надзвичайної ситуації на систему державного управління;
- аналіз впливу фізико-географічних умов на організацію державного управління;
- стан нормативно-правової бази у сфері цивільного захисту та її вплив на систему управління;
- аналіз змісту завдань, що покладені на органи державного управління у сфері цивільного захисту;
- рівень оснащення засобами автоматизації, зв'язку та спеціальним математичним і програмним забезпеченням системи державного управління у сфері цивільного захисту;
- наявність методики оцінки стану державного управління у сфері цивільного захисту.

Література:

1. Жукова Л.А. Державне управління у сфері цивільного захисту в Україні: функціонально-структурний аспект: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.02 / Жукова Л.А. — К., 2007. — 212 с.
2. Клименко Н. Г. Особливості державного управління в умовах надзвичайних ситуацій: теоретичний та історичний аспекти: дис. ... канд. наук з держ. упр.: 25.00.01 / Клименко Н.Г. — К., 2008. — 225 с.
3. Ситник Г.П. Державне управління у сфері забезпечення національної безпеки України: теорія і практика: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. управління: спец. 25.00.01 "Теорія та історія державного управління" / Г.П. Ситник. — Київ, 2007. — 36 с.
4. Труш О.О. Структурно-функціональне забезпечення територіального управління запобіганням та ліквідацією надзвичайних ситуацій (на прикладі Управління пожежної безпеки в Харківській області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / О.О. Труш. — Київ, 2003. — 26 с.
5. Шпильовий І.М. Державне регулювання у сфері природно-техногенної безпеки України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / І.М. Шпильовий. — Київ, 2008. — 23 с.
6. Ковалевська Ю.С. Державне управління процесами забезпечення екологічної безпеки в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / Ю.С. Ковалевська. — Донецьк, 2009. — 18 с.
7. Семенченко А.І. Стратегічне планування у сфері державного управління національною безпекою: автореф. дис. доктора наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / А.І. Семенченко. — Київ, 2008. — 36 с.
8. Шойко В.А. Соціально-психологічне забезпечення діяльності рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України у 2000—2006 рр. (Історичний аспект): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 "Військова історія" / В.А. Шойко. — Львів, 2007. — 20 с.
9. Підгайний А.В. Становлення та розвиток системи підготовки офіцерських кадрів МНС України на прикінці ХХ — початку ХХІ ст.: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 "Військова історія" / А.В. Підгайний. — Львів, 2009. — 22 с.
10. Слуговін В.І. Трансформація системи державного управління у військовій сфері: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / В.І. Слуговін. — Донецьк, 2004. — 21 с.
11. Доманський В.А. Державне управління пожежною безпекою України (організаційно-правовий аналіз за матеріалами діяльності Державного департаменту пожежної безпеки): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Доманський В.А. — К., 2004. — 204 с.
12. Довгань А.І. Природно-техногенна безпека життєдіяльності населення України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. географ. наук: спец. 11.00.02 "Економічна та соціальна географія" / А.І. Довгань. — Київ, 2008. — 23 с.
13. Бегун В.В. Розробка методів управління техногенною безпекою міста на основі імовірнісних структурно-логічних моделей небезпек виробництва: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 21.06.01 "Екологічна безпека" / В.В. Бегун. — Київ, 2007. — 20 с.
14. Бендюг В.І. Система оцінки техногенної безпеки промислових підприємств: методологія та алгоритм розрахунку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук: спец. 21.06.01 "Екологічна безпека" / В.І. Бендюг. — Київ, 2005. — 19 с.
15. Терент'єва А.В. Державне управління медичним захистом за умов надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / А.В. Терент'єва. — Київ, 2010. — 36 с.
16. Іщенко Г.Г. Механізми державного регулювання природно-техногенної безпеки великих міст: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 "Механізми державного управління" / Г.Г. Іщенко. — Київ, 2009. — 21 с.
17. Томко П. П. Міжнародне співробітництво України в галузі реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру (кінець ХХ — початок ХХІ ст.т.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 20.02.22 "Військова історія" / П.П. Томко. — Львів, 2009. — 20 с.
18. Кринична І.П. Державне управління процесами забезпечення радіаційної безпеки в Україні: монографія / І.П. Кринична. — Дніпропетровськ: Пороги, 2009. — 303 с.
19. Основи управління в органах і підрозділах МНС України / [Альбоцій О.В., Болотських М.В., Кулешов М.М., та ін.]; за ред. В.П. Садкового. — Х.: УЦЗУ, 2009. — 310 с.
20. Теорія та історія державного управління / [Г.С. Одинцов Г.С., В.Б. Дзюндзюк, Н.М. Мельтюхова та ін.]; за ред. Г.С. Одинцової. — К.: ВД Професіонал, 2008. — 285 с.
21. Гур'єв С.О. Кризовий менеджмент та принципи управління ризиками в процесі ліквідації медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій / Гур'єв С.О., Терент'єва А.В., Волянський П.Б. — К.: Парламентське видавництво, 2008. — 147 с.
22. Дослідження і розробки у сфері євроатлантичної інтеграції України: [зб. наук. праць №4].
23. Буравльов Є.П. Управління техногенною безпекою України / Є. Буравльов, В. Гетьман. — К.: Логос, 2006. — 235 с.
24. Державне управління у сфері цивільного захисту / [Потеряйко С.П., Возник В.М., Ірхін Ю.Б. та ін.]; за заг. ред. С.М. Гусарові. — Львів: Українська академія друкарства, 2008. — 122 с.
25. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій: зб. нормат. док. Т. 2 / За заг. ред. В.М. Антонця. — К., 2007. — 303 с. — (Організація управління в надзвичайних ситуаціях).

Стаття надійшла до редакції 16.12.2010 р.